

ПРЕДРАГ ПИПЕР (1950–2021)

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

ПРЕДРАГ ПИПЕР: ОЛИЧЕЊЕ НАУЧНЕ ПЕРФЕКЦИЈЕ, ХРИШЋАНСКЕ ВРЛИНЕ И СКРОМНОСТИ

Вест о смрти академика Предрага Пипера (Београд, 20. VIII 1950 – Ваљево, 10. IX 2021), тог живог отелотворења људских врлина, дошла је као гром из ведро неба. Та вест је стигла оног црног петка, 10. септембра 2021. године, а она ме је погодила онако како погађају само вести о одласку најмилијих и најцењенијих особа које у животу имамо прилике да упознамо. Предраг Пипер је био управо то: човек у пуном и достојанственом, али не патетичном смислу те речи; човек тихих и ненаметљивих, али делотворних и снажних врлина; човек који говори увек много више од речи које користи; човек који увек говори веома тихо, али значења тих речи моћно одјекују у ономе ко има снаге да те речи саслуша и о њима промисли. Такав је он уопште био: човек на којег се можете у свему ослонити, а да притом будете сигурни да никада, али баш никада неће направити никакав попуст како према ономе ко се на њега ослања или од њега зависи тако и према ономе ко према њему исказује симпатије или му је пријатељ. Био је, очигледно, човек који је истину ствари држао далеко изнад свих људских врлина и мана, изнад дневне употребе и толико честе прљавштине наших свакодневних живота. Био је то човек који се спремао за вечност и за критеријуме који у вечности владају: зато мислим да у вечности,

сада, он има једно јасно, чисто и светло место. То је само његово, Пиперово место.

Плодни, изузетни научник

Отишао је један изузетан научник, човек чији ставови, оцене и сазнања никада нису носили обележје великих афеката, али јесу били обележени поузданошћу, објективношћу, те рационалношћу сазнајног чина. Завршивши 1973. руски језик и књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду, Пипер је магистрирао 1975. на Филолошком факултету у Београду, а 1981. докторирао на матичном Филозофском факултету у Новом Саду. На студијској групи русистике у Новом Саду запослио се као асистент 1974, биран је за доцента 1983, а потом је на Филолошком факултету у Београду 1989. изабран за ванредног и 1991. за редовног професора. За дописног члана Српске академије наука и уметности изабран је 2003, за редовног 2012. године, а за иностраног члана Македонске академије наука и уметности 2015. Предавао је на многим универзитетима широм света, учествовао на многим научним скуповима, неке од њих и организовао, а дуго је међу српским научницима био свакако најбољи познавалац светских збивања у славистичкој лингвистици и лингвистичкој славистици.

Своју научну каријеру започео је отварањем првог тематског круга својих истраживања, с којима је обавио и свој магистарски рад и докторску дисертацију: проучавао је заменичке прилоге као граматичке и семантичке категорије, а истраживања је обављао на грађи три словенска језика: српском(хрватском), руском и пољском. Реч је о књигама: *Заменички прилози: грамајички сјајиу* и *семанјички јијови* (1983) и *Заменички прилози у срјскохрвајском, руском и пољском језику* (1988). Други тематски круг тиче се структуре и функције, синхроније и дијахроније руског и српског, али и осталих словенских језика, па су тако настале књиге: *Јужнословенски језици: грамајичке сјрукјуре и функције* (са Вјаром Малцијевом, Зузаном Тополињском и Мајом Ђукановић, 2009), *Линјисјичка русисјика: сјудује и чланци* (2012) и *Линјисјичка слависјика: сјудује и чланци* (2014), као и низ прилога посвећених разним словенским језицима и контрастивним аспектима језичких анализа (на пример, *Грамајика руској језика: у јоређењу са срјском*, 2005). Трећи тематски круг тиче се изучавања славистике као дисциплине, а ту дисциплину је приказао у њеној синхронији и дијахронији, у широком структурном обиму и у историјском развоју, начинивши најинформативнији, најпрегледнији и најјезгровитији *Увод у слависјику I* (1998; те проширено

издање *Увод у славистику 1–2*, 2009) који имамо; уз ова општа славистичка истраживања треба додати и изузетно важне припремне, библиографске послове у *Прилозима историји српске славистике: библиографска трага* (2011). Четврти круг његових истраживања односио се на теоријске, општелингвистичке теме које су на различите начине излагане у свим поменутиим књигама, а посебно је у том смислу значајна књига *Језик и простор* (1997, друго допуњено издање 2001) која се бавила теоријом семантичких локализација, тј. питањем односа два феномена именована насловом књиге.

Добар део свог научног истраживања Пипер је посветио петом тематском кругу, тј. свом матерњем, српском језику, а у том домену капитални значај има *Нормативна граматика српског језика* (2013), књига коју је написао са Иваном Клајном, понудивши први граматички опис српског језика нормативан по карактеру. Тај подухват је ауторима донео најугледнију лингвистичку награду „Павле Ивић”, а 2021. је изашло и четврто, измењено и допуњено издање, са проширеним ауторским тимом чији члан је постала и Рајна Драгићевић. Изузетно важне доприносе Пипер је дао у области изучавања синтаксе српског језика: у колективној монографији *Синтакса савременог српског језика: проста реченица* (редакција Милке Ивић, аутори: П. Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, Београд – Нови Сад 2005; писци ове студије су добили награду „Павле Ивић”) он је аутор најважнијих теоријских аспеката и отприлике половине ове изузетно обимне студије од 1164 стране; у монографији *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику* Пипер је редактор књиге (она је нешто мањег обима у односу на своју претходницу, па има „само” 766 страна), као и аутор уз Миливоја Алановића, Слободана Павловића, Ивану Антонић, Марину Николић, Дојчила Војводића, Људмилу Поповић, Срету Танасића и Биљану Марић. Српски језик Пипер је истраживао и са компаративног, историјског и социолонгвистичког становишта, а резултате тих истраживања изложио је у књизи *Српски између великих и малих језика* (Бг 2004), те *Српски у крућу словенских језика* (2015).

Свему томе, као посебан шести круг дела, требало би, свакако, додати и специфичне културолошке, духовно-историјске, понекад и интроспективне, исповедне прилоге, као што је, примера ради, (посмртно изашли) текст „Словенство и савремени свет” (*Зборник Машице српске за славистику*, 100/2021), као и три књиге разговора/интервјуа Милоша Јефтића с Предрагом Пипером: *Из славистичке ризнице* (2002); *Трајом речи* (2009); и *Живог језика*

(2015). Из тих и таквих прилога читалац може сагледати како је Пипер видео опште хоризонте словенског, јужнословенског и српског света, како питање духовних основа човечанства, како проблеме научних дисциплина којима се бавио, како је видео друге истраживаче, али и како је видео самога себе и своје ближње. Из овог, олаког и простог сагледавања проблематског опсега Пиперовог опуса јасно се намеће закључак о природи како његовог концептуалног и истраживачког опредељења тако и његовог особеног ума и сензибилитета.

Дужности, обавезе, залагања

Предраг Пипер је научник и професор са веома развијеним, снажним осећањем обавезе и дужности у односу на опште, друштвено важне и културно одговорне послове. Његове везе са Матицом српском биле су снажне и чврсте, а био је ангажован на различитим пословима и обавезама. Члан сарадник установе био је од 1982, а стални члан сарадник од 1990. године. У Матици је дугогодишњи члан Одбора Одељења за књижевност и језик (2000–2021) и Одбора Лексикографског одељења од 1991–2016, а био је и секретар Лексикографско-библиографског одељења од 1999–2004, те члан Извршног одбора 1999–2004. и Управног одбора 2004–2021. Уз то у Матици је Предраг Пипер био главни и одговорни уредник *Зборника Матице српске за славистику* (1998–2012), уредник едиције „Библиографије” (1992–2004), члан уредништва едиције „Студије о Србима” (2000–2021) и др. Изван Матице српске Пиперове обавезе и функције биле су на Филозофском факултету у Новом Саду и Филолошком факултету у Београду, помагао је конституисање русистике на Универзитету Црне Горе, ангажовао се у домаћим и иностраним славистичким асоцијацијама, у САНУ (био је секретар Одељења језика и књижевности, председник Управног одбора Института за српски језик и др.), у Вуковој задужбини итд. Уз то Пипер је уређивао часопис *Јужнословенски филолоџ* (2008–2018), те учествовао као члан уредништва разних часописа, тематских зборника и колективних монографија. Све ове многобројне обавезе трајале су често веома дуго, а то сведочи о томе колико је поседовао поузданог знања и велике радне енергије, те колико су у њега имали поверења они који су га бирали за одређене послове и функције.

Као ретко ко, Предраг Пипер је био човек на свом месту и човек конструктивног усмерења. Имајући све то у виду, осећам дужност да посведочим како ми је било посебно интелектуално

задовољство и част да се са њим нађем на многим заједничким пословима. Од свих њих посебно бих својим сећањима издвојио рад у Уређивачком одбору *Српске енциклопедије* који траје од 2006. године, а који је до сада, уз пуно и активно учешће Предрага Пипера, обезбедио пет посебних књига, са укупно преко 4200 странаца. Пројекат се суочава с различитим тешкоћама, међу којима је неадекватност финансијске подршке, свакако, највећи проблем, тако да се цео персонални и организациони систем доста тешко одржава, уз велике напоре и ентузијазам учесника. У свим тим пословима, унутар тима од близу 1000 учесника, Пипер је исказао високу меру упорности и трпељивости, научне и стручне утемељености, те енциклопедистичке вештине, прецизности и сажетости. Најлакше је било одустати већ на првим тешкоћама, али се Уређивачки одбор српске енциклопедије, заједно са уредничким и лексикоредаторским тимом, те широком сарадничком мрежом није предавао. У том погледу, Пиперова улога је била изузетно важна с обзиром на то да су његови прилози из редакције за лингвистику и филологију били беспрекорни у сваком погледу. Просто се знало то да када Пипер преда прилоге које је коначно редиговао, ту посла више нема и ту верзију текста можете директно да шаљете у штампарију. Због тога, као председник Уређивачког одбора и завршни редактор енциклопедије, за све ове године имао сам свега неколико пута потребу да поставим нека питања или да сугеришем само ситније допуне. Укупни број таквих интервенција не прелази број прстију једне руке, а перфекција са којом је Предраг Пипер радио представља, посебно у нашим околностима, нешто одиста задивљујуће.

Небројено пута током дуготрајне и мукогрпне израде *Српске енциклопедије*, имали смо потребе и прилике да се, као Уређивачки одбор, консултујемо, најчешће око чисто језичких питања, али понекад и знатно шире од тог оквира, па смо се обраћали лингвисти Предрагу Пиперу за савет. Његове реакције биле су готово увек исте: никада не би журио са одговорима, али кад би их изрекао, ти савети су деловали потпуно непомериво, најбоље што се уопште могло. Због тога од тих савета аутор више није одступао, а Уређивачки одбор је био сигуран да поступа на најбољи, најпромишљенији и најодмеренији начин. Такав је Пипер у свему био: одмерен и уравнотежен у мисли, ставу и понашању, истински господин којем се мало шта може замерити, а уз то пред људима и Богом високо одговоран човек. Такви људи били су и остали одиста права реткост, али је њихово постојање увек храбрило оне најбоље међу нама и оно најбоље у нама.

Године 2021, 10. септембра, отишао је један креативни, драгоцен, честити, одговорни и богољубиви човек. Отишао је човек чије одсуство знатно осиромашује српску науку о језику, русистику, србистику и славистику, али и човек чија тиха морална постојаност свакако јесте најмилија боговима, ма колико људи настојали да те врлине превиђају, а понекад и лакомислено, луцкасто чак и презиру. Била ми је част што је тај драгоцен човек, у својој унутарњој суштини и тишини, добро знао да у мени има отвореног и искреног саговорника, те да заједно можемо претрести и најнепријатније и најсложеније теме, а да стрпљиво, корак по корак, долазимо до заједничког решења. У среду, 8. септембра, два дана пре смрти, чули смо се телефоном и, као и обично, топло и срдечно разговарали, о свему се договорили, па се чинило да заједнички идемо према будућим пословима који нас чекају: ново, допуњено издање *Нормативне граматике српскога језика*, штампање нове књиге *Српске енциклопедије* (том III, књига 2: Демократија – Ђуша), као и многи други радни пројекти овог великог раденика српске лингвистике и славистике. Два дана касније заувек је отишао један велики научник, али и човек чија је духовна снага била таква да схвати колико је хоризонт науке ограничен, те колико истински просветљени умови морају стремити и некуда изван оквира које задаје наука.

То, да науку треба нужно поштовати и на њој темељити све остале подухвате, али да се домети људског ума не смеју само на тај и такав домет осудити, то је Предраг Пипер добро знао и по томе је живео. Како је он сам духовно растао, све је бивао уверенији како је тај даљи, скривенији простор чак важнији од научних сазнања до којих се може доћи. Живећи тако духовно обогаћен и проширен, живећи као научник, али и као духовно будан човек, као рационално и сазнајно, али и као духовно и боготражитељско биће, он је досегао моћне просторе људског и божанског ума, па је његов начин спознаје био рационалан и ирационалан, научан и религиозан, спонтан и методолошки вођен, дисциплинован и моћан у исти мах. Да је то тако, довољно говоре научно крајње акрибични прилози које је он стварао, али говоре и многи пасажии унутар тих прилога који сасвим наликују чисто песничком, књижевном облику излагања.

Неколико примера може јасно показати колико је тачно ово што сам рекао. Тако је, примера ради, Пипер с чудесно мало речи, лепо и сугестивно описао феномен Свете Горе, и то у свега неколико логички јасних, смисаоно повезаних корака. Признавши на

првом кораку да „један сам од многих који могу рећи да им је кратак боравак на Светој Гори осветлио све наредне године”, он је указао на то да се баш на том светом месту многим „почну отварати очи на многоструку повезаност Творца и твари, као и сваког створа и сваке ствари, што је ваљда први услов за колику-толику смиреност у ковитлацу страсти свакодневног световног живота.” (Милош Јефтић, *Живой језика: разговори са Предрагом Пипером*, стр. 16) Надаље, на другом кораку, он истиче да „на Светој Гори многи су се лакше него игде другде приближили одговору на питање смисла свога постојања”, те да „што ближе Богу, то ближе смислу.” (стр. 17) Потом, на трећем кораку, додаје да „на Светој Гори човек лакше него другде постаје свестан чуда која га целог живота окружују”, а да је то све од највећег значаја за научника, он је недвосмислено уверен:

Верујући научник настоји да оно што је докучио својим умом буде у складу са оним у чему се пројавио виши ум, а у томе му је главни ослонац чисто срце, по мери његове чистоте, која је, нажалост, увек далеко од жељене. Зато би највећи духовници могли бити и најбољи научници када би се бавили науком, и народне вође, када би се бавили политиком, али они знају и осећају да су свету и себи потребнији као духовници, као они који нас вишем свету приближавају, пре свега, својим срцем, а не људским умовањем и доказивањем. (стр. 18)

Уз то, дубоко верујући у светост науке, Пипер је записао: „Делим мишљење оних који сматрају да световна наука има оправдање свог постојања само онолико колико служи науци духовног узрастања човека и човечанства.” (стр. 19) Са посебним дрхтајем душе изричем ове Пиперове ставове јер оваква уверења и сам живим веома дуго, још од оних година свог духовног сазревања којима је Христову круну ставио управо мој боравак у Хиландару и на Светој Гори.

Већ из ових, пробраних примера јасно се може видети колико је Предраг Пипер био научник, лингвиста и филолог који се уз то испољава и као човек широких духовних видика. Стога не треба никога да зачуди што је управо он предложио да „Универзитет у Београду требало би да се зове Универзитет ’Свети Сава’, по првом српском архиепископу, утемељивачу самосталности српске православне цркве и једном од утемељивача српске државе, дипломатије, права, здравственог система, утемељивачу српске просвете и лепе књижевности.” (стр. 21) Он је то предложио стога што сматра да „светли ликови великих људи могу имати необично

јаку васпитну функцију, што је увек, а поготову сада, насушно потребно”, а традиција из које потичу ти ликови јесте махом једна и једина: „за већину Срба то је православна хришћанска светосавска црква и традиција.” (стр. 21–22) Предраг Пипер је такве традицијске вертикале веома јасно сагледавао, па је у том склопу јасно видео и оно што је у нашем, данашњем времену неопходно учинити да би се те вертикале очувале као жива стварност која дотиче готово све нас, данашње припаднике српске културе.

Ако сан о будућности јесте од суштинске, конститутивне важности за свакога од нас, па и за читаву заједницу, друштво и народ, онда је Предраг Пипер био онај који је тај сан сањао, али који је свој сан увек био спреман да подари својој култури и свом народу, као што је био спреман и да са њима подели све недоумице и муке. С таквим људима који дарују другима и деле с другима све вредности које успевају да открију, одиста је лепо, братски и свечано радити и најједноставније и најобичније послове. С таквим људима увек имате осећај да радите нешто што је Господ благословио и што је, ма колико било од овога света, увек повезано са нечим вишим, бољим и лепшим од овога овде, те да по томе, превазилазећи врхове овога света, задире у саму оностраност. Предраг Пипер је, на тај начин, испитивао живот у вечности, живот који настаје онда када нас више нема, а када о нама почињу да говоре искључиво дела која смо на овом свету начинили. О Пиперу има толико тога да се каже, а све то сама дела посведочују и обележавају знаком јединствености и непоновљивости, тако да ће се из вечности његов глас још задуго слушати и тумачити. Због одласка таквих људи овај свет најједном постане некако испражњен, осиромашен, тужан због одсуства нечег веома важног и за нас одређујућег. Такав је свет остао после оног 10. септембра 2021. године: та празнина је одиста таква каква јесте, њу ништа не може заменити и надоместити. Једно јединствено, Пиперово место, остало је празно и нема никога ко би то могао попунити! Нека је слава Предрагу Пиперу, којем замене нема!

(Реч на обележавању полагодишњице од смрти: „Сећање на Предрага Пипера”, у Матици српској, 11. марта 2022. године)

Иван Негришорац / Др Драган М. Станић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
stanicnegrisorac@gmail.com